

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ПРЕЦИЗІЙНОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Постановка проблеми. Серед основних факторів, що ускладнюють процес перекладу, є наявність у вихідному тексті прецизійної інформації. Така інформація є зазвичай важливою, а також такою, яку неможливо відтворити з контексту. Вона має бути вчасно виділена, занотована (або ж зафіксована в пам'яті), адекватно передана. Прецизійну інформацію традиційно поділяють на цифрову та словесну (буквену). Цифрова прецизійна інформація охоплює цифри, дати, показники, індекси тощо. Її складно запам'ятати, робота з нею потребує розвинених навичок перекладацького скоропису. Словесна (буквена) прецизійна інформація – власні імена, посади, звання тощо – часто не фіксується у словниках, вимагає знання ієрархії посад, звань, державного устрою, структури українських, міжнародних, зарубіжних організацій, відомств, корпорацій, підприємств тощо. Вважаємо, що адекватна передача прецизійної інформації є однаково важливим аспектом як усного, так і письмового перекладу. Навіть передача власних імен людей має свої правила та особливості. Отже, з огляду на те, що запас лексичних одиниць на позначення прецизійної інформації постійно поповнюється, має національно-специфічний характер і викликає труднощі під час усного і письмового перекладу, вважаємо дослідження цієї групи слів надзвичайно актуальним для перекладознавства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В аналізі окресленої проблематики ми спиралися на студії таких перекладознавців, як В. Карабан, І. Корунець, В. Коптілов, Л. Черноватий [10], Д. Єрмолович [5] та інші. А також переглянули та внесли корективи в одну з власних попередніх публікацій [3].

Постановка мети. Мета статті – виділити основне коло проблем, що виникають у передачі одиниць на позначення прецизійної інформації. Матеріалом для розвідки слугували останні випуски журналу «Український тиждень» і його англомовної версії *The Ukrainian Week*.

Виклад основного матеріалу. Те, що переклад прецизійної інформації становить особливу проблему перекладацької діяльності, опосередковано підтверджує й особлива увага до нього в процесі підготовки перекладачів. До системи вправ для формування навичок та розвитку вмінь, спільних для всіх видів усного перекладу, Л. Черноватий, наприклад, окрім інших, включає і вправи на формування вміння утримувати в пам'яті зміст тексту оригіналу, доки він не буде перекладений: «...викладач зачитує, а студенти відтворюють по пам'яті уривки з текстів; те ж саме, але тексти містять прецизійні слова; <...> диктант-переклад (у тому числі на прецизійну інформацію)» [10, с. 284]. Крім того, в підручниках для майбутніх перекладачів і тлумачів опори, що подаються перед текстами для перекладу, часто містять саме прецизійну інформацію, оскільки передача словесної прецизійної інформації, яка до того ж часто виступає реалією, нетиповою для мови перекладу, устрою держави, структури державних і недержавних організацій, установ, підприємств тощо, суспільства, що нею послуговується, викликає неабиякі труднощі.

У роботі з прецизійною інформацією убачаємо такі проблеми:

1. Виділення прецизійної інформації;
2. Запам'ятовування її (в усному перекладі);
3. Запис (в усному перекладі);
4. Власне переклад. До окремих видів прецизійної інформації замість терміна **переклад** радше застосуємо термін **передача** (rendition). Бачимо, що проблема ідентифікації прецизійної інформації стосується обох видів перекладу, а завдання утримання її в пам'яті і запису – лише усного.

І в усному, і в письмовому перекладі прецизійну інформацію спочатку виділяють. Перекладач розуміє, що та чи інша лексична одиниця, наприклад, виступає не як загальна назва, а є назвою брэнда, ім'ям (*Major*) чи званням (*major*) тощо. Наступними кроками тлумача буде запам'ятовування й/або запис прецизійної інформації та її передача засобами мови перекладу. У письмовому перекладі після ідентифікації лексичної одиниці, що виражає прецизійну інформацію, рекомендуємо перекладачам спочатку перевірити наявність традиційних відповідників у мові перекладу. Для цього в нагоді стануть:

- інші тексти мовою перекладу у відповідній галузі;
- тексти ЗМІ мовою перекладу з проблем відповідної галузі;
- довідники;
- пошукові системи;
- словники власних та ін. назв.

Якщо ці та подібні джерела не надають відповідної інформації, перекладач створює відповідник сам. Зауважимо, що звернення до текстів ЗМІ набуває особливої ваги в перекладі найсучасніших прецизійних слів, які не встигають фіксувати словники і довідники. Саме у статтях друкованих й електронних видань можна знайти традиційний відповідник такого виду прецизійної інформації, як прізвища. Наприклад, якщо англомовні українські видання подають прізвище прем'єр-міністра України В. Гройсмана непослідовно (в одному й тому самому випуску може

бути і варіант *Groysman*, і варіант *Hroisman*), то аналіз міжнародних англomовних видань показує, що за частотністю і тривалістю вживання превалює варіант *Groysman*, який, хоча й не відповідає прийнятим в Україні правилам передачі власних імен людей латиницею, все ж став традиційним. Ще одним прикладом традиційного відповідника є варіант *Arsenyi Yatsenyuk* – також не зовсім точний відповідник імені колишнього прем'єр-міністра України.

Нагадаємо, що 27 січня 2010 року Кабінет міністрів України прийняв постанову № 55 «Про впорядкування транслітерації українського алфавіту латиницею». Не позбавлена недоліків, ця вимога все ж вносить певну уніфікацію в передачу українських власних імен латиницею. На жаль, у практиці письмового перекладу спостерігаємо непослідовне дотримання принципів транслітерації. Трапляються помилки в передачі таких букв:

- букви **г**, наприклад: *Гліб* – *Glib**, *Гліб*; *Козорог* – *Kozorog**, *Kozoroh*;
- м'яких приголосних: *Карабльова* – *Karableva**, *Karablova*; *Польовик* – *Poliovyk**, *Polovyk*; *Людмила* – *Liudmyla**, *Ludmyla*;
- букви **й** і буквосполучення **-ій, -ий**: *Йосип* – *Josyp**, *Yosyp*; *Бойченко* – *Boychenko**, *Boichenko*; *Козій* – *Kosiy**, *Kozii*;
- букви **ї**, як у прізвищах: *Їжченко* – *Izhchenko**, *Yizhchenko*; *Сингаївський* – *Synhayvskiy**, *Synhaiivskiy*;
- букви **є**, наприклад: *Єгор* – *Ehor**, *Yehor*; *Алексєнко* – *Alekseenko**, *Alekseienko*;
- букви **ю**, наприклад: *Юрій* – *Urii**, *Yurii* (з російської мови можливі варіанти *Yuriy*, *Yury*); *Крюківський* – *Kryukivskiy**, *Kriukivskiy*;
- букви **я**, як у власних іменах людей: *Яна* – *Jana**, *Yana*; *Валерія* – *Valeria**, *Valeriia*; *Наталя* – *Natalia** (= *Natalia*), *Nataliia*; *Маляр* – *Malyar**, *Maliar*; *Рябінін* – *Ryabinin**, *Riabinin* [3, с. 251].

Часто помилково в перекладах з української мови власні імена неукраїнського походження також транслітерують за вказаними вище зразками, що, звісно, не є правильним, адже імена політиків, діячів мистецтва, науковців тощо, представників націй, що послугуються латиницею, необхідно подавати у формі, в якій вони існують у мові походження: *Ш. Бато* – *Ch. Batteux*, *Н. Бозе* – *N. Beauzee*, *С. Ш. Дюмарсе* – *C. Ch. Dumarsais*; або: *Гете* – *Goethe* (не *Hete*), *Жосє Маурінью* – *Josè Mourinho*, *Франсуа Миттеран* – *Fransua Mitteran**, *François Mitterand*, *Франсуа Олланд* – *François Hollande* [3, с. 250].

У зворотному напрямі перекладу такі власні імена все частіше зберігають в оригінальному вигляді, латиницею. Таке пряме графічне перенесення допомагає уникнути різноманітності. До цієї групи лексичних одиниць відносять: імена вчених та інших видатних діячів, політиків, назви фірм, товарних знаків (брендів), періодичних видань, музичних груп, пісень, компаній, продуктів і розробок у сфері ІТ [5, с. 8–9]. Наприклад: «*Останні досягнення в розвитку технології Translation Memory й збільшення об'ємів корпусів виводить цей спосіб на абсолютний новий рівень машинного перекладу*» [1, с. 179] (процитовано статтю Garcia I., Stevenson V. Google Translator Toolkit. Free web-based translation memory for the masses. *Multilingual*. 2009. September. P. 16–19).

крім транслітерації і прямого графічного перенесення, різні види власних імен передають також за допомогою: транскрипції в поєднанні з графічним перенесенням, поданим у дужках; експлікації; транскрипції; морфограматичної модифікації; калькування; функціональної аналогії тощо [5].

Особливе місце серед одиниць, що виражають прецизійну інформацію, посідають мовні знаки на позначення позиційно-номінативної інформації – власних імен людей у поєднанні з посадою, званням, титулом тощо. Позиційно-номінативна інформація викликає чималі труднощі і вимагає розвинених навичок аудіювання (в разі усного перекладу), знання державного устрою і будови різних корпоративних структур, міжнародних організацій, ієрархії посад, звань тощо, а також умінь орієнтуватися у власних іменах і різних видах назв [4, с. 92]. У перекладах текстів з української серед слів вищевказаної групи за чисельністю переважають такі: *President of Ukraine*, *Chairman of the Verkhovna Rada*, *Verkhovna Rada of Ukraine*, *Government*, *National Police*, *Security Bureau of Ukraine (SBU)*, *Prosecutor's Office*, *National Anti-Corruption Bureau (NABU)*, *Specialised Anti-Corruption Prosecutor's Office (SAP)*, *National Agency on Corruption Prevention (NAZK)*, *Armed Forces of Ukraine*, *State Border Service*, *National Guard*, *State Emergency Service*, *NGOs*, *Volunteers organizations*, *National Bank of Ukraine* [15], *the Special Communication and Information Service (SCIS)*, *Central Electoral Commission* [9].

Номінат і позицінат часто займають різні позиції в українській й англійській мовах. В англійській мові спостерігаємо передування номіната позицінату, а в українській – посада часто передує імені: *керівник Служби з питань інформаційної безпеки РНБО України Валентин Петров* [9] – *Valentyn Petrov, Head of the Information Security Department at the National Security and Defense Council* [14], *заступник голови ЦВК Андрій Магера* [9] – *Andriy Mahera, CEC Deputy Head* [14], *спікер Українського кіберальянсу Шон Таунсенд* [9] – *Sean Townsend, spokesman for the Ukrainian Cyber Alliance, an activist cyber-security group* [14]. Проте цілком можливим є варіант передування позиціната номінату в англійській мові: *міністр закордонних справ Павло Клімкін* [2] – *Ukraine's Foreign Minister; Pavlo Klimkin* [16], *спеціальний посланник уряду Німеччини з питань реформ у галузях урядування та децентралізації в Україні Георг Мільбрادت* [2] – *Germany's special envoy to Ukraine on reform in governance and decentralization, Georg Milbradt* [16], *заступник міністра юстиції, уповноважений у справах Європейського суду з прав людини Іван Лішчупа* [6] – *Deputy Justice Minister and Ombudsman to the European Court of Human Rights, Ivan Lishchupa* [11]. За одночасного використання різних видів позицінатів (посада, звання) спостерігаємо іншу послідовність: *заступник начальника штабу НАТО, керівник директорату військового співробітництва генерал-майор Odd Egil Петерсен* [7] – *Major General Odd Egil Pedersen, Deputy Chief of Staff of NATO's Military Partnerships Directorate* [12].

Висновки. Таким чином, передача прецизійної інформації має свої особливості в усному і письмовому перекладах. Тлумач і перекладач обирають конкретний спосіб передачі лексичних одиниць на позначення прецизійної інформації залежно від її виду, наявності традиційних відповідників тощо. У перекладах конструкцій, що містять позиційно-номінативну інформацію, увагу необхідно фокусувати на структурі відповідника. Важливими в підготовці до перекладу прецизійних слів в усному перекладі є вправи на розвиток пам'яті, навичок перекладацького скоропису, а в письмовому – вміння користуватися довідковою та іншою літературою, обізнаність у відповідній галузі тощо. Перспективним вважаємо укладання галузевих глосарієв прецизійної інформації (державний устрій, структура державних і недержавних відомств, підприємств, установ України та т. ін.).

Література:

1. Башманівський О. Проблеми машинного перекладу заголовків публікацій ЗМІ за допомогою програмних продуктів вільного доступу. *Південний архів (філологічні науки)* : зб. наук. праць. Херсон, 2017. Вип. LXXI. С. 178–181.
2. Ворожбит О. Георг Мілбрادت: «Децентралізація – це те, що творить зміни в головах». *Український тиждень*. 2018. № 23(551). URL: <https://tyzhden.ua/Politics/215046> (дата звернення: 05.12.2018).
3. Голуб О., Мірошніченко Д. Типові помилки студентів при передачі українських власних імен людей латиницею у перекладах з української на англійську мову. *Теоретичні й прикладні проблеми сучасної філології*. Слов'янськ, 2016. Вип. 3. С. 246–252.
4. Английский язык. Курс перевода / Л. Дмитриева, С. Кунцевич, Е. Мартинкевич, Н. Смирнова. Москва ; Ростов-на-Дону : ИЦ «МарТ», 2005. 304 с.
5. Ермолович Д. Методика межъязыковой передачи имен собственных. Москва : ВЦПНТЛД, 2009. 88 с.
6. Лапаєв Ю. Іван Ліщина: «ЄСПЛ і є одним із найкращих міжнародних інститутів, який допоможе Україні встановити факт російської агресії». *Український тиждень*. 2018. № 6(534). URL: <https://tyzhden.ua/Politics/209168> (дата звернення: 05.12.2018).
7. Лапаєв Ю. Одд Егіл Педерсен: «Ми хотіли б максимально уважно розглянути ваш досвід антитерористичної операції на Донбасі». *Український тиждень*. 2017. № 44(520). URL: <https://tyzhden.ua/World/203056> (дата звернення: 05.12.2018).
8. Лапаєв Ю. Райнелл Андрійчук: «Українська влада почала працювати наполегливіше в реалізації кроків, які зможуть привести країну до НАТО». *Український тиждень*. 2017. № 16(492). URL: <https://tyzhden.ua/Politics/190524> (дата звернення: 05.12.2018).
9. Лапаєв Ю. Сценарії зриву виборів: три тузи в рукаві. *Український тиждень*. 2018. № 9(537). URL: <https://tyzhden.ua/Society/210174> (дата звернення: 05.12.2018).
10. Черноватий Л. Методика викладання перекладу як спеціальності : підручник для студентів вищих закладів освіти за спец. «Переклад». Вінниця : Нова книга, 2013. 376 с.
11. Lapayev Yu. Ivan Lishchyna: “The ECHR is one of the best international institutions to help Ukraine establish Russia’s aggression”. *The Ukrainian Week*. 2018. № 2(120). P. 28–29.
12. Lapayev Yu. Odd Egil Pedersen: “We would like to try to understand how the experience you have fighting the terrorists in the Donbas area may influence the way NATO does operations”. *The Ukrainian Week*. 2017. № 11(117). P. 20–21.
13. Lapayev Yu. Raynell Andreychuk: “Ukrainians have started to work more consistently on the issues that could lead them to NATO”. *The Ukrainian Week*. 2017. № 5(111). P. 13–15.
14. Lapayev Yu. Three cards up the sleeve. *The Ukrainian Week*. 2018. № 3(121). P. 26–28.
15. *The Ukrainian Week*. 2017. № 11(117).
16. Vorozhbyt O. Georg Milbradt: “Decentralization changes how people think”. *The Ukrainian Week*. 2018. № 7(125). P. 18–20.

Анотація

О. ГОЛУБ. ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ПРЕЦИЗІЙНОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Стаття присвячена аналізу особливостей передачі лексичних одиниць на позначення прецизійної інформації в усному та письмовому перекладі. Подано огляд основних способів передавання власних імен людей у двосторонньому перекладі з/на українську. Проілюстровано типові перекладацькі помилки в транслітеруванні власних імен українців латиницею. Увагу сфокусовано на особливостях передачі номінативно-позиційної інформації. Теоретичні положення ґрунтуються на дослідженні практичного матеріалу, взятого із журналів «Український тиждень» і *The Ukrainian Week*.

Ключові слова: прецизійна інформація, транслітерація, латиниця, власні імена людей, номінативно-позиційна інформація.

Summary

O. HOLUB. RENDERING LEXICAL UNITS EXPRESSING PRECISION INFORMATION

The article deals with basic peculiarities of rendering lexical units expressing precision information. Such units are traditionally subdivided into numeric and verbal. The authors state that rendering of numeric precision information acquires particular importance in interpretation as it should be correctly memorized, set down by means of interpreter’s shorthand and rendered adequately. Verbal precision information encompasses lexical units denoting people’s proper names,

positions, ranks, titles etc. The translation of such language signs requires thorough knowledge of state and governance structure, of hierarchical positions in Ukrainian, international and foreign state and private bodies, organizations, corporations, etc. The difficulties in rendering precision words in written translation should not be overlooked. Though it is traditionally believed that people's proper names are not translated, their rendering is regulated by some rules which should be followed as well. The number of lexical units denoting precision information is constantly growing and no dictionary can cope with the incessant influx of such words, so the analysis of the basic ways of their rendering in translation and interpretation seems topical.

In interpretation as well as in translation the precision information should first of all be identified. The translator/interpreter understands that this or that lexical unit functions not as a common but as a proper name, and is, accordingly a name of a brand, a person's name (*Major*) or a title (*major*). While interpreting the main task of the interpreter will be to memorize, take notes and render adequately such units depending on his/her knowledge of the field. While translating we recommend to turn to various reference sources in the search for a traditional equivalent or to the special dictionaries of proper names. Though the general rule of rendering people's proper names reads that they should be transliterated by means of Latin letters in translations from Ukrainian into English, a lot of them have traditional equivalents. In translations from English one uses transliteration, transcription, explication, loan translation in rendering proper names, though many of them are preserved in their original form.

Specific nature of units denoting people's proper names and positions, titles and ranks in every language gives rise to the problems in translating such language signs. Analysis of these aspects in rendering precision information has been based on articles in the magazines *Український тиждень* and "The Ukrainian Week".

Key words: precision information, transliteration, Latin letters, people's proper names, language signs denoting people's proper names and positions.